

"ЗОЛОТНЕ ШИТВО": ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ У КОНТЕКСТІ СВІТСЬКОГО ПОБУТУВАННЯ

Мета дослідження пов'язана з висвітленням використання золотного шитва у світському житті. Для досягнення мети проаналізовано розвиток, становлення і застосування українського національного гаптування. **Методологія** дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналітичного, історичного, системного, комплексного, узагальнюючого. Зазначені методи дають змогу піддати аналізу та розкрити суть поняття "золотне шитво". **Наукова новизна.** Вперше відображено використання золотного шитва у світському житті. Розкрито значення термінів "гаптування" і "золотне шитво". Стаття розширює уявлення про українську національну вишивку, дає можливість глибше усвідомити роль декоративного мистецтва. **Висновки.** Золотне шитво має глибокі корені походження і розвитку. Традиції українського гаптування продовжують розвиватись і утверджуватись на основі української національної культури.

Ключові слова: вишивка, золотне шитво, мистецтво вишивки, гаптування, українська культура.

Zallevskaya Mariya Nikolaevna, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

"Золотное шитье": к определению содержания понятия в контексте светского бытования

Цель работы. Исследование связано с освещением использования золотного шитья в светской жизни. Для достижения цели проанализировано развитие, становление и использование украинского национального золотного шитья. **Методология** исследования заключается в использовании общенаучных методов: аналитического, исторического, системного, комплексного, обобщающего. Указанные методы позволяют подвергнуть анализу и раскрыть сущность понятия "золотное шитье". **Научная новизна.** Впервые отражено использование золотного шитья в светской жизни. Раскрыто определение терминов "шитье" и "золотное шитье". Стаття позволяет расширить представление об украинской национальной вышивке, дает возможность глубже осознать роль декоративного искусства. **Выводы.** Золотное шитье имеет глубокие корни генезиса и развития. Традиции украинского золотного шитья продолжают развиваться и утверждаться на основе украинской национальной культуры.

Ключевые слова: шитье, золотное шитье, искусство вышивки, украинская культура.

Zallevska Mariya, post-graduate student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

"Gold embroidery": the definition of the concept content in the context of secular existence

The purpose of the work. The research is related to the coverage of the use of gold embroidering in social life. To achieve the goal, the development, formation and application of Ukrainian national haping is studied. Research **methodology** consists in the use of general scientific methods: analytical, historical, systemic, complex and synthesis. These methods allow analyzing and revealing the essence of the definition of the concept of "gold thread". **Scientific novelty.** The article first shows the use of gold thread in social life. The definition of the terms "haping" and "gold thread" is disclosed. The article allows expanding the concept of Ukrainian national embroidery and gives the opportunity to understand deeper the role of decorative art. **Conclusions.** Gold embroidery has deep roots of origin and development. The traditions of Ukrainian haping continue to develop and establish on the basis of Ukrainian national culture.

Keywords: embroidery, gold embroidery, embroidery art, Ukrainian culture.

Актуальність теми дослідження. Національна традиція в оздобленні церковних тканин була широко пов'язана з використанням гаптування. В інтер'єрах, в богослужбових предметах, в облаченні священників використовувались тканини, оздоблені золотною вишивкою. Після прийняття християнства в Київській Русі відбулось запозичення з Візантії прикрашати тканини церковного призначення. Поряд з розкішним дороговартісним церковним оздобленням, в світському побуті почали використовувати золотне шитво для прикрашання одягу і речей побутового призначення. Відбулось поширення і розквіт вишивки золотними і срібними нитками серед населення. Гаптувальне мистецтво набуло найбільшого розквіту в період панування гетьмана І. Мазепи. Використання золотошвейництва в оздобленні предметів є природним потягом знаті і панівних класів суспільства до розкоші і багатства. Багато пам'яток світського гаптування є шедеврами світового рівня і створюють культурну спадщину української національної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теми церковного і світського гаптування звертались у своїх працях науковці Т. Кара-Васильєва, О. Крайня, М. Новицька, А. Варивода. На сьогодні у цій галузі наукові розвідки епізодичні та несистемні. Потребує більш детального розкриття застосування гаптувального мистецтва в предметах, одязі, побуті світського призначення.

Мета дослідження – висвітлити використання золотного шитва у світському житті, проаналізувати його становлення і розвиток. Визначити походження термінів "гаптування" і "золотне шитво" в українському декоративному мистецтві.

Основний виклад матеріалу. В Україні вишивка була і залишається найпоширенішим і найвагомішим видом декоративного мистецтва. Золотне шитво – найбільш вишуканий із усіх видів української вишивки. Золоті предмети і прикраси в усі часи виказували розкіш і багатство їхніх власників. Особливо в давнину, коли в вишивці використовували натуральні золоті нитки, а роботи прикрашали дорогоцінним камінням і перлами, золотне шитво було дороговартісним і пошанованим.

Історичний розвиток українського національного гаптування срібними і золотими нитками починається ще з періоду побутування в Північному Причорномор'ї кочових племен (скіфів і сарматів). Подальшого розвитку і розквіту вишивка золотом і сріблом отримала після прийняття християнства в Київській Русі. Віднайдені фрагменти вишивок в археологічних розкопках стародавніх могильників і городищ X–XIII ст. Київщини, Львівщини, Чернігівщини і ін. свідчать про декорування одягу металізованими і металічними нитками. Дослідниця М. Новицька у своїй праці доводить, що це частини начільних жіночих пов'язок, стоячих комірців, стрічок, лиштв одягу, плащів, нагрудних нашивок [16, 30]. В оздобленні поєднувались мотиви рослинних, геометричних, зооморфних орнаментів. Інколи узор був подібний до орнаменту золототканих стрічок, завезених з Візантії протягом XI–XII ст. до Київської Русі.

Науковці зауважують, що після 988 р. золотне шитво активно поширювалось в оздобленні обрядово-інтер'єрного убранства храмів, облачення священства [13]. За часів Київської Русі гаптовані предмети церковного призначення виготовлялися, в основному, в жіночих монастирях.

В цей період зазнала розквіту вишивка срібними і золотними нитками і в побуті феодальної знаті. Вишитий святковий, княжий, ритуальний, цивільний одяг мав надзвичайну цінність і коштовність. В залежності від соціально-економічних факторів і надзвичайно високої вартості гаптованих виробів гаптарське мистецтво в період до середини XVII ст. розвивалось нерівномірно. Простежити етапи становлення і достовірно стверджувати про розвиток золотного шитва в цей період не дозволяє недостатня кількість гаптованих пам'яток в музеях XIV–XVI ст.

З кінця XIV ст. в Україні на галицьких землях розвивається система цехового ремісничого виробництва (Львів – 1445 р., Самбір – 1376 р.). У Центральній Україні і Слобожанщині становлення і розквіт цехових майстрів гаптарства припадає на XVII–XVIII ст. [11, 20–21]. Дослідниця Т. Кара-Васильєва зазначає, що гаптарі виготовляли предмети як для церковного вжитку, так і для потреб суспільства. Гаптарський цех, організований у 1658 р. у Львові, виробляв дороге спорядження і оздоблення для упряжі коней (сідла, попони, чепраки і ін.) [11, 44]. В Україні найбільшого поширення гаптувальне мистецтво набуло за часів правління гетьмана І. Мазепи (1687–1709 рр.), коли відроджувались храми, відновлювались занедбані монастирі [18, 108].

У різні роки дороге шитво сріблом, золотом, шовком було поширене в панівних класах. В XVII–XVIII ст. серед знаті українського суспільства особливо великої пошани і популярності набуває гаптувальне мистецтво. Талановиті гаптувальниці виготовляли на замовлення дорогі ошатні речі побутового, інтер'єрного і обрядового використання. В гетьманських, монастирських майстернях золотною вишивкою прикрашали одяг, скатертини, наволочки, рушники, завіси, інші речі. Козацька старшина, феодальна верхівка, церква були основними замовниками дорогих гаптованих золотом і сріблом вишивок. Купці, заможні селяни, міщани в XVII ст. замовляли одяг і речі, виготовлені в поєднанні срібних і золотих ниток із шовковими, лляними, бавовняними. Якість вишивок засвідчує високий рівень професіоналізму гаптувальниць. Наприкінці XVIII ст. вишивка золотними і срібними нитками частково виходить із вживання у козацької старшини, занепадає, натомість поширюється серед бідніших людей.

У музейних фондах зберігаються, поряд із церковними виробами, речі світського призначення, гаптовані золотними, срібними нитками і шовком. В зібранні колекції Києво-Печерського державного історико-культурного заповідника є значна частина жіночого і чоловічого одягу знаті (кунтуші, жупани, кибалки та ін.), гаптованого золотними і срібними нитками. Деякі речі збереглися фрагментарно, але через уцілілі деталі виробів можна мати уявлення і судити про майстерність і якість золотного шитва того часу.

Велика збірка творів козацької старшини, виконаних золотою і срібною сухозліткою, шовковими нитками, заполоччю на одязі, простирадлах, скатерках, прошвах наволоок, рушниках та церковних речах, зберігається в Чернігівському обласному історичному музеї ім. В. В. Тарновського. Науковці відзначили багатство форм і своєрідність орнаментики, витонченість виконання, довершенний смак "вишивки української старшини" [6, 10]. Дослідженням вишивки козацької доби займалися вчені П. Савицький, С. Таранущенко, М. Новицька, Н. Манучарова, В. Зайченко та ін.

Бідніше населення в гаптуванні частково використовували дороговартісні золотні нитки в поєднанні з бавовняними, шовковими, лляними. В колекції музею Івана Гончара є жіночі головні убори

(кибалки) з кольорового оксамиту і сукна, денця яких вишиті срібними і золотними нитками в поєднанні з нитками іншого гатунку. Майже вся площина денця овалоподібної чи круглої форми заповнена густою вишивкою рослинного орнаменту. Орнаментальні концентричні композиції визначають характер вирішення вишивок. Враження святковості підсилюють золотисті і сріблясті переливи візерунків. Все це створює композиційну цілісність і довершеність кибалок [1, 137].

Вишивка сріблом і золотом потребує від гаптувальниці неабиякого хисту і майстерності. В складних високохудожніх композиційних зображеннях майстрині використовують рослинні орнаменти: деревця із стилізованими квітами, кетягами калини, вміщені в горщики квітки, вази, пучки листя, окремі листочки, галузки, завитки, розетки, листя і плоди винограду, стилізовані квіти, пуп'янки, тюльпаноподібні мотиви; геометричні узорі: ромби з цяточками, хрести, зубці, ламані, прямі, зигзагоподібні стрічки тощо; зооморфні візерунки [1, 133]. Більшість орнаментів в гаптувальному мистецтві рослинного характеру, стилізовані мотиви частково подібні до зображень східного плану з деякими творчими підходами майстринь. Під впливом Європейських стилів бароко та рококо орнаменти стали динамічніші, закручувалися і звивалися гілками, вусиками. Різна довжина і нахил золотних і срібних ниток, не однакова висота підстелень, ритмічна узгодженість мотивів створювали багатство вишивок. В додаток до золотних і срібних ниток використовувались ніжні відтінки шовкових ниток. Вишивка набувала особливої вишуканості.

Стібки у вишивках золотними і срібними нитками щільно викладені один біля одного, утворюють блискучу, гладеньку поверхню. За рахунок гри світла і тіні в місцях прикріплення золотних ниток до поверхні тканини узор переливається і іскриться своїм блиском і сяйвом, заворожуючи особливою магічною виразністю сонячного світла. Гаптування або золотне шитво – складний, красивий, цікавий і копіткий різновид вишивки, який вимагає терпіння, великої уваги, старанності, акуратності, відповідальності. Золотне шитво складає велику художню і мистецьку цінність творчості українського народу. Гаптувальниці повинні мати відчуття смаку, ювелірну, філігранну майстерність, вишукане художнє бачення. Майстрині-золотошвейки створюють і виготовляють цікаві красиві узорі високого рівня, перетворюючи кожну річ в дивовижний, витончений мистецький твір [2, 8].

Вивчення інформаційних джерел з питання світського золотного шитва вимагає здійснення термінологічного пошуку основних дефініцій теми для узгодження понятійної бази дослідження. Так, важливо визначитись з тлумаченням і розумінням значення слова "гаптування" і терміном "золотне шитво" відповідно до родово-видового підходу, спираючись на логічну інтерпретацію основних понять [14]. У дослідженнях деяких авторів існує відмінність розуміння цих значень, інші систематизують поняття "золотне шитво" і "гаптування" як єдине визначення, спираючись на важливі чинники (шиття, шитво, вишивка, вишивання, вишиванка, рукоділля тощо). Доцільно звернутись за роз'ясненням до довідкової літератури, щоб визначити спорідненість, ідентичність чи розбіжність в розумінні цих трактувань.

У 4-томному словнику української мови під редакцією Б. Грінченка слово "гаптування" визначається поняттям "вишивання золотом або сріблом" [21]. В академічному 11-томному словнику української мови слово "гаптування" трактується як "вишивка шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками різного гатунку" і тут же інше значення – "взагалі вишивати" [22]. У великому тлумачному словнику сучасної української мови подається теж саме значення слова "гаптування", а "золотне шитво" чи "золотошвейництво" взагалі не згадується [4, 173].

В етимологічному словнику української мови знаходимо історію про походження слова "гаптування". Ця дефініція є запозиченням від німецького слова "heften" – "прикріплювати, закріплювати, зшивати" через значення в польській мові "haftowac". В сусідніх білоруській і чеській мовах використовуються схожі за значенням і транскрипцією слова "гафтаваць" – "гаптувати" і відповідно "heftovati – "метати, шити на живу нитку" [9]. В російській мові слово "гаптувати" не вживається, а є відповідне слово "золотое шитье", але в російсько-українському словнику переклад слова "вышивать" з уточненням "(серебром, золотом и т. п.)" подається як "гаптувати, вигаптовувати" [20, 44]. В етимологічному словнику російської мови слово "золотошвейка" трактується як власне російська назва і згадується вперше в словнику Нардстета в 1780 р. і в "Дополнениях к Актам историческим (1584–1585 гг.)" [10, 106]. В енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза та І. Єфрона позначено, що шиття золотом і сріблом "въ большинстве случаев является ручной работой <...> Материаломъ для вышивания служатъ золотые и серебряные нити" (мова оригіналу. – М. З.) [8, 597].

У Великому тлумачному словнику української мови слово "гаптувати" трактується: в першому варіанті "вишивати шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками", в другому варіанті "взагалі вишивати" [5, 110], а слово "золочений" означає "витканий або вигаптований шовковими позолоченими нитками" [5, 247]. Є свідчення, що у транскрипції слово "гаптування"/"гафвання" в українській

писемності вживалося разом з "гафтований" ще в XVI ст. У 1588 р. в переліку майна княгині Марії Гольшанської зазначалась "плащаниця золотом гафтованая". В 1596 р. в Єпископа Луцького Кирила Терлецького при переліку особистих речей відзначені предмети облачення "золотом і сріблом гафтовані" або "золотом гафтовані". В словнику "Декоративно-ужиткове мистецтво", виданому під керівництвом Я. Запаско (Т. 1) немає розділення поняття: "Гаптування (золотошвейництво) – гаптування або золотошвейництво, є різновидністю вишивки. Це шиття шовковими й металевими (переважно золотими та срібними) нитками різного гатунку". Там же згадується про одяг гаптований, тобто золотом шитий, із літопису 1252 р., "що князь Данило носив "кожюх" шитий золотом" [7, 139].

Срібно-золоте гаптування було поширене на території східних слов'ян в XI–XII ст., про що свідчать знахідки в 1936 р. єпитрахилей у Софійському соборі. В XIV–XV ст. українське гаптування набуло великого розвитку в техніці, способах закріплення ниток, створенню мистецьких узорів на тканинах. В XVI–XVII ст. гаптування розвивалось і поширювалось при створенні гаптарських цехів. Український поет Климентій Зиновіїв у своєму вірші "О гафарях" згадує про поважне ремесло "гаптарство" київських гаптарів-ремісників XVII ст. Поет повідомляє про гаптовані речі, що гаптарі "поважніе штуки до церков зробляють. Як-то: пояси, покровці й подушки, и до сагайдаччя оздоби надавають" [1, 136]. У найдавнішому, датованому 1739 р., описі ризниці Успенського собору Києво-Печерської лаври щодо речей, вишитих золотом і сріблом, використані слова "гафтований" або "гафований". Прикладом може бути визначення: "воздух на красном атласе весь гафтований з положением во гроб", "воздух на зеленом бархате гафтований з успением". У ризничих описах 1767 р. цього собору вживається також визначення "золотом и серебром шитый".

Дослідники М. Новицька, К. Берладіна, Г. Логвин у своїх наукових працях процес оздоблення церковних предметів металевими нитками визначали словом "гаптування" і чітко розмежовували вишивання шовком і власне гаптування [17; 3; 15].

Термін "гаптування" у наукових публікаціях Т. Кара-Васильєвої чіткого визначення не має. Дослідниця не розділяє за технікою виконання вишивання та гаптування, а показує спільну приналежність в прикрашанні і оздобленні культових предметів. У "Вступі" до монографії "Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. Іконографія, типологія, стилістика" вжито термін "шитво", а саме: "літургійне шитво – це гаптування різноманітних предметів релігійного культу золотом, сріблом та шовком" [12, 11]. Дослідник А. Пасічний у публікації "Образотворче мистецтво: словник-довідник" визначає термін так: "гаптування – оздоблення тканини орнаментованими або сюжетними композиціями шляхом пришивання до неї золотавих чи сріблястих ниток" [19, 37]. Дослідниця Г. Кравець у вступній частині до каталогу "Зібрання Києво-Печерського історико-культурного заповідника" стверджує, що "гаптування – це технічний прийом, за допомогою якого золотими та срібними нитками оздоблювалися коштовні тканини" [23, 5].

Доречно відмітити, що під термінами "гаптування" і "вишивка золотними і срібними нитками", на основі аналізу тверджень різних авторів, розуміється вишивка, виконана прикріпною технікою металевими чи металізованими нитками до матеріалу у ручний чи машинний спосіб. Це трактування означає технологічний процес, а також власне художні твори золотної вишивки – визначних пам'яток культури та історії українського народу. До визначення "гаптування" відноситься також прикрашання гаптованих частин дорогоцінним камінням, перлами, нашивками і аплікаціями з дорогоцінних металів, елементами шовкового оздоблення та доповненням живописом олійними фарбами.

Цікавий інтерес складає визначення термінів "золоте шитво" і "золотне шитво". Для золотого шитва в XI ст. використовували нитки, виготовлені тільки з натурального золота чи срібла. Тоненькі плоскі вузенькі дротики витягували з золота та позолоченого срібла, утворюючи тоненьку золоту нитку, яка звалась "волочене золото". З одного грама натурального нагрітого золота можна витягти тонку нитку довжиною до 3 км. Така нитка дуже ніжна в роботі. Пізніше, починаючи з XVI ст., з'явилися прядені нитки, коли тоненька золота чи срібна нитка обвивала спрядену круто ручним методом тоненьку лляну чи натуральну шовкову нитки. Дороговартісне чисте золото при виготовленні золотих ниток поступово було замінено позолоченим сріблом. Тоненькі вузенькі пліскуваті дротики обвивали шовкову нитку (жовту під золото, білу під срібло) так, що складалось враження рівної суцільної металеві нитки [17, 55]. Такі золочені нитки стали називати "золотними" і звідси назва "золотне шитво". Поряд з волоченими (витягнутими) нитками в золотному шитві застосовуються прядені нитки, скань, біть, канітель, трунчал. Вони всі менш вартісні по ціні в порівнянні з натуральними золотими нитками, але набагато дорожчі від усіх інших. В теперішній час золотні і срібні нитки мають різний гатунок і багато виробників, але вони найдорожчі по виготовленню і найцінніші в використанні.

Наукова новизна. В статті вперше відображено використання золотного шитва у світському житті. Розкрито значення термінів "гаптування" і "золотне шитво".

Висновки. В Україні гаптувальне мистецтво срібними і золотними нитками було поширене і популярне в народній творчості. Значна кількість уцілілих пам'яток вишивок золотними і срібними нитками свідчить про високий мистецький рівень гаптувальниць, художнє бачення, тонкий смак, досконале майстерне володіння складними різноманітними техніками. Вишивальниці в своїх роботах вміло використовували елементи різновидних орнаментів, зберігаючи основні принципи традиційної народної вишивки. На основі різного трактування низка вчених дійшла думки, що в українському вишивальному мистецтві словосполучення "золотне шитво" ідентичне значенню слова "гаптування" і може взаємозамінюватись.

Література

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.Антонович. – Львів: Світ, 1992.-273 с.
2. Бабушкіна Н. В. Золотое шитье / Н.Бабушкіна. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 64 с. ил.
3. Берладіна К.А. Матеріали з історії українського образотворчого гаптування (короткий нарис зміни стилістичних форм та технічних засобів з середини XVII до XX ст.) // Наукові записки науково-дослідчої кафедри історії української культури. Харків, 1927. – Т. 6. – С. 389-411.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ-Ірпінь: Перун, 2004.
5. Великий тлумачний словник української мови. Бібліотека державної мови. – Харків: Фоліо, 2005.
6. Вишивка козацької старшини XVII—XVIII ст. // Каталог колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського. – Київ: РОДОВІД, 2001 – 200 с., іл.
7. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник. Т. 1. – Львів: Афіша, 2000. – 364 с.
8. Энциклопедический словарь, Т.ХХХІХ. Брокгаузъ Ф. А. (Лейпциг), Ефронъ И.А. (С.-Петербург). – С.-Петербург, 1903. – 597 с.
9. Етимологічний словник української мови у 7 т. – Київ: Наукова думка, 1982-2006. – (Серія "Словники України"). – Т. 1. – 2003. – С.469.
10. Этимологический словарь русского языка. Т. 2. – М.: Издательство Московского университета, 1975.
11. Історія декоративного мистецтва України : у 5 т. / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського . – Т. 2: Мистецтво XVII—XVIII ст. – К., 2007. – 336с.
12. Кара-Васильєва Т. В. Українське літургійне шитво XVII—XVIII ст. Іконографія, типологія, стилістика / Т.Кара-Васильєва. – Львів: Свічадо, 1996. – 231с.
13. Кара-Васильєва Т. В. Шедеври церковного шитва України (XII-XX століття)/ Т.Кара-Васильєва. – Київ: Інформаційно-видавничий центр Української Православної Церкви, 2000.- 95 с.: фотоіл.
14. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. – 2-е изд., испр. и доп. / Н. Кондаков. – Москва: Наука, 1975. – С.409.
15. Логвин Г. Вишивання і гаптування. Історія українського мистецтва : у 6 т. Мистецтво XIV – першої половини XVII ст. / Г.Логвин. – Київ, 1967. – С.400-413.
16. Новицька М. Гаптування в Київській Русі (За матеріалами розкопок на території УРСР)/ М. Новицька // Археологія. – 1965. – Т.ХVIII. – С.24-38.
17. Новицька М. Датовані епитахили Лаврського музею 1640—1743 рр./ М.Новицька // Український музей. – Київ, 1927. – 36. 1. – С. 53—70.
18. Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. Київ: Вид. дім "Києво-Могилян. Акад.", 2005. – 304 с.
19. Пасічний А. Образотворче мистецтво. Словник-довідник/А.Пасічний. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003.
20. Русско-украинский и украинско-русский словарь. – Київ: Радянська школа, 1990. 560 с.
21. Словник української мови : в 4 т. НАН України, Ін-т укр. мови. – Київ: Наук. думка, 1996. – Т. 1 : (Ф – Ж). – С. 272.
22. Словник української мови : в 11 т., Т. 2. – Київ: Наук. думка, 1971. – С. 28.
23. Українське гаптування та вишивка XVI—XVIII ст. // В зібранні Києво-Печерського історико-культурного заповідника. – Київ: Мистецтво, 1975. – 20с.

References

1. Antonovich, Y.A. (1992). Arts and crafts. Lviv: Svit [in Ukrainian].
2. Babushkina, N.V (2003). Golden sewing. Moscow: OLMA-PRESS [in Russian].
3. Berladina, K.A. (1927). Materials on the history of Ukrainian fine art (short essay on the changing of stylistic forms and technical means from the middle of the 17th to the 20th centuries). Scientific notes of the research department of the history of Ukrainian culture. Kharkiv [in Ukrainian].
4. A great explanatory dictionary of modern Ukrainian language. (2004). Kiev. Irpen: Perun [in Ukrainian].
5. A great explanatory dictionary of the Ukrainian language. Library of the State Language. (2005). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
6. Lace of the Cossack elder of the seventeenth and eighteenth centuries. (2001). Catalog of the collection of the Chernihiv Historical Museum named after. V. V. Tarnovsky. Kyiv: RODOVID [in Ukrainian].
7. Decorative and applied arts. Dictionary. T. 1. (2000). Lviv: Afisha [in Ukrainian].

8. Encyclopedic Dictionary, T. XXXIX. (1903). Brockhaus F. A. (Leipzig), Efron I. A. (St. Petersburg). St. Petersburg [in Russian].
9. Etimologic dictionary of the Ukrainian language in the 7th t. T. 1 (2003). Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
10. Ethymological dictionary of the Russian language. T. 2. (1975). The publishing house of the Moscow University [in Russian].
11. History of Decorative Art of Ukraine: 5 t. / NAS of Ukraine, Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology. M. T. Rylsky. T. 2: Art of the seventeenth and eighteenth centuries. (2007) [in Ukrainian].
12. Kara-Vasileva, T. V. (1996). Ukrainian liturgical sewing of the seventeenth and eighteenth centuries. Iconography, typology, stylistics. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
13. Kara-Vasileva, T. V. (2000). Masterpieces of the Church Stitch of Ukraine (XII-XX centuries). Kyiv: Information and Publishing Center of the Ukrainian Orthodox Church [in Ukrainian].
14. Kondakov, N.I. (1975). Logical dictionary-reference book. 2nd ed., Corrected. and add Moscow: Nauka [in Russian].
15. Logvin, G. (1967). Embroidery and harping. History of Ukrainian Art: 6 tons. Art of the XIV first half of the seventeenth century. Kyiv [in Ukrainian].
16. Novitskaya, M. (1965). Hupation in the Kievan Rus (Based on the materials of excavations on the territory of the Ukrainian SSR) Archeology [in Ukrainian].
17. Novitskaya, M. (1927). Dated epitrashiles of the Lavra Museum 1640 – 1743 biennium Ukrainian Museum. Kyiv [in Ukrainian].
18. Pavlenko, S. (2005). Ivan Mazepa as a builder of Ukrainian culture. Kyiv: Publ. house of "Kyiv-Mohyla." Acad. " [in Ukrainian].
19. Pasichny, A. (2003). Fine Arts. Dictionary – Directory. Ternopil: Navchalna Knyga Bogdan [in Ukrainian].
20. Russian-Ukrainian and Ukrainian-Russian dictionary. (1990). Kyiv: Radianska Shkola [in Ukrainian].
21. Ukrainian-language dictionary: in 4 toms of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian languages. (1996). Kyiv: Nauka [in Ukrainian].
22. Dictionary of the Ukrainian language: 11 vol., T. 2. (1971). Kyiv: Nauka [in Ukrainian].
23. Ukrainian haptation and embroidery XVI – XVIII centuries. At a meeting of the Kiev-Pechersk Historical and Cultural Reserve. (1975). Kyiv: Mystectvo [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2017 р.

УДК 781.68+786.2

Лю Фань

аспирант кафедри теорії і історії
музикального исполнительства
Национальной музыкальной академии
Украины имени П. И. Чайковского
lufanukraine@gmail.com

"ПЕНИЕ НА ФОРТЕПИАНО" КАК ОБРАЗ ИНСТРУМЕНТА

Цель работы. В статье выявляется сущность традиции "пения на фортепиано" как одного из важнейших образов инструмента в истории его развития. **Методология** исследования базируется на методах элементарно-теоретического и структурно-генетического анализа и синтеза, историческом, сравнительном и системном методах гносеологии. **Научная новизна** состоит в рассмотрении многовековой традиции "пения на фортепиано" как особого образа инструмента, а также в исследовании факторов появления, развития и неизменной актуальности данного образа фортепиано. **Выводы.** Представления о фортепиано как о певучем инструменте подтверждают категориальный потенциал понятия "образ инструмента". В реализации "пения на фортепиано" главным является мысленная экстраполяция концепта голоса, как наиболее выразительного орудия в музыкально-звуковом арсенале человека, на противоположные по своим физическим свойствам возможности фортепиано. Иллюзия "пения на фортепиано", для создания которой требуются усилия и композитора, и исполнителя, и слушателя, является одним из самых интересных, многозначных и продуктивных "образов инструмента" в истории музыкального искусства.

Ключевые слова: пение на фортепиано, образ инструмента, звуковой образ фортепиано, звукоизвлечение, интонирование.

Лю Фань, аспирант Национальной музыкальной академии Украины им. П. И. Чайковского

"Спів на фортепіано" як образ інструмента

Мета. У статті виявлено сутність традиції "співу на фортепіано" як одного з найважливіших образів інструмента в історії його розвитку. **Методологія** дослідження базується на методах елементарно-теоретичного та структурно-генетичного аналізу і синтезу, історичному, порівняльному та системному методах гносеології.